

TIMOTEI CIPARIU ȘI ARTA MONETARĂ

DE
ALEXANDRU SAȘIANU

În anul 1861 Timotei Cipariu ținea un curs de filozofie în cadrul Seminarului de la Blaj, după „Elementa de filozofia” a lui W. T. Krug (filozof german kantian de la începutul secolului XIX). În această „traducțiune”, de altfel completată cu elemente de filozofie care-i aparțin, Cipariu dedică un paragraf artei monetare, „arta frumoasă monetară”. Nu este lipsit de interese deci a constata că eruditul cărturar transilvănean poseda cunoștințe de numismatică, eveniment neobișnuit pentru epoca sa. În susamintitul paragraf, Cipariu nu relevă doar aspectul estetic al monedelor, valoarea lor artistică, ci recunoaște, ca un bun economist descins poate din școala lui Adam Smith, caracterul de schimb economic etalat de monedă. Ea, deci, dincolo de implicații estetice, care vizează frumosul, posedă „destinațiunea originară pentru comerțului vitiei”.

Deosebirea esențială între un obiect de artă oarecare și o monedă, care se înscrie și ea în categoria obiectelor de civilizație, este aceea că moneda ca orice produs arheologic are un caracter mai degrabă utilitar economic decât un caracter pur artistic.

Caracterul utilitar depinde de o particularitate a monedei, care-i hotărăște destinația sigură, de mărimea, dimensiunea ei. Cipariu se oprește la deosebirea cantitativă dintre anumite categorii de monede și ne lasă să credem că era edificat relativ cu importanța economică a unei emiteri monetare „pro forma”, destinată să servească un scop practic, în care executarea artistică rareori constituia o solicitare esențială.

Restrângerea artistică de pe monedele propriu-zise este firească pentru că acestea circulau „ca bani sau mediu general de schimb”. De la această regulă fac totuși excepție acele „monede memoriale seau onorifice (medaille)”, care au o valoare mai mare și sînt emise într-un număr mult mai redus, avînd în același timp o „mai mare libertate în tipărire”. Dar pentru că și ele sînt legate de forma monedelor (cîmpul artistic de decorare este restrîns), Cipariu nu le consideră inserate la artele „cu totul libere”.

Concluzia, care ne facilitează eludarea unor probleme de metodă numismatică, este o identificare a artei monetare cu artele edificării și scrierii (aces-

lea din urmă formează epigrafia plastică), pentru că de fapt arta monetară se naște din acea combinare artistică, armonioasă, a unei „opere de sculptură” cu una de „scriptură”, care generează acel „Tot frumos”.

Arta monetară este integrată în cadrul artelor plastice „relativ-frumoase”, anume în a doua categorie, la așa numitele arte plastice compuse.

Impulsul dat dezvoltării numismaticii de activitatea eruditului vienez P. J. Eckhel (cunoscut specialiștilor prin tratatul *Doctrina numerorum veterum*, apărut între anii 1792—1798) și de activitatea generației care a urmat, a fost în măsură să desprindă numismatica de artă. Ruptura s-a accentuat la sfârșitul sec. XIX când se naște ramificarea chiar în sfera numismaticii, de care istorici de talia lui Mommsen sau Borghesi au profitat prin utilizarea comparativă a studiilor ajutătoare (metrologie numismatică), producându-se acea recrudescență, care marchează începutul perioadei criticii monetare.

Deși problemele din acest scurt paragraf au ca scop încadrarea artei monetare în structura esteticii aplicate, a „tehnologiei speciale” a acesteia, Cipariu ne mai oferă o laconică, dar foarte prețioasă definiție a numismaticii, care este „arta de a cunoaște banii”, deosebind-o de epigrafia plastică. „arta de a forma inscripțiuni frumoase”.

Delimitarea dintre numismatică și epigrafia plastică ne certifică actualitatea în viziunea monetară a lui T. Cipariu a rupturii dintre numismatică și estetică, dar în același timp și o justă apreciere artistică și economică a monedei, însă în limitele permise de destinația utilă a banului.

Dacă totuși Cipariu vorbește despre monedă în termeni descriptivi este explicabil deoarece în acea perioadă numismatica se împărțea în două ramuri: numismatica propriu-zisă și medalistica, ambele cuprinzând epigrafia și studiul imaginilor monetare (legendă, portret și deviză heraldică).

Ar fi greșit să credem că cunoștințele numismatice ale marelui învățat transilvănean se reduceau doar la cele consemnate în această scurtă expunere. Structura lui spirituală de o remarcabilă erudiție se completează și cu aceste idei privind arta monetară și numismatica, relevându-i gândirea artistică și economică despre care se știe prea puține.

Încercarea noastră se înscrie ca o reabilitare necesară a acestor idei a căror importanță se amplifică prin consemnarea lor timpurie în lucrarea amintită și difuzarea lor în rindul intelectualității transilvănene.